

Håndskriftsbeskrivelse: Stockholm K47

2021-02-01

Hjemsted: Stockholm, Kungliga Biblioteket

Signatur: K 47

Proveniens: Danmark

Datering: ca. 1500

Sprog: dansk

Kort karakteristik: Håndskriftet Cod. Holm. K 47, der kan dateres til ca. 1500, indeholder de seks ridderromaner, der kendes fra den danske middelalder: Ivan Løveridder, Hertug Frederik af Normandi, Dværgekongen Laurin, Persenober og Konstantianobis, Den kyske Dronning, samt Flores og Blanseflor.

Indhold

I. (1r-111v) Ivan Løveridder

Indledning: "I Naffn fader oc søn oc then helligandh / vil iec meg tage here til handh / ffromme saghe fram ath føre / Them til skiemten som thet vil høre / Aff the verdugeste konger too / Ther man hawer hørd saffd fraa / koningh magnus oc koningh artus / Til dygdh oc ere vare the wijs"

Afslutning: "nw ær thenne bogh til ændhæ / gudh han os sin nodhæ sende / och giømæ hanum ther hinnæ giorde / och allæ the ther bogen hørdhæ / hemerigis gledhæ for thieræ mødhæ / och frælsæ os allæ fra hilwidis nøde / amen"

Sprog: Dansk (med jysk præg)

Tekstudgaver:

Romantisk Digtning fra Middelalderen I, udg. af C. J. Brandt. København 1869, s. 1-204.

Ivan Løveridder, Studér Middelalder på nettet.

Paralleller:

Danske: Cod. Holm. K 4, ca. 1480-1485.

Fremmede: Cod. Holm. D4, 1300-tallets slutning; Cod. Holm. D4a, dateret 1457; Cod. Holm. D3, dateret 1476; Svenska Riksarkivet E8822 (= Cod. Skokloster 156 fol.), ca. 1450.

II. (112r-153r) Hertug Frederik af Normandi

Indledning: "eth ewentyr tha begynes heræ / willæ i høræ hwræ hwre thet æræ / tha ma i hæræ for standhæ / hwadh the haffdhæ ther til handhe / thy aff konningh artus seye kwnne / j hans daghe man thet fwnne / thet man jnghen herræ wistæ / meræ ewentyr ath fræstæ"

Afslutning: "jech wil nw bogen ænde / gud oss sin nadhæ sendhæ / gud gywæ them allæ som bogen hørde / och sa then ther hinde giordhe / glede for vdhen all ændhæ / then tid som os skal døden hende / then henne skreff hwn saffde och saa / och ther til seye wi allæ jaa amen"

Sprog: Dansk (med jysk præg)

Tekstudgaver:

Romantisk Digtning fra Middelalderen I, udg. af C. J. Brandt. København 1869, s. 207-84.

Hertug Frederik af Normandi, Studér Middelalder på nettet.

Paralleller:

Fremmede: Cod. Holm. D4, 1300-tallets slutning; Cod. Holm. D4a, 1457.

III. (153v-169r) Dværgekongen Laurin

Indledning: "Ieth lidhet spel ather jech ath skriwe / ther man maa tidhen medh for driwe / om noget vndher i fordom skieddæ / i hwilken man thet lyster ath wedhe"

Afslutning: "gud vnde os saa ath lewe heræ / thet wi matte hemerigy faa allæ samen / ther til seye wi allæ amen"

Sprog: Dansk (med jysk præg)

Tekstudgaver:

Romantisk Digtning fra Middelalderen II, udg. af C. J. Brandt. København 1870, s. 3-31.

Danske Folkebooger fra 16. og 17. Aarhundrede VI, udg. af J. P. Jacobsen, Jørgen Olrik og R. Paulli. København 1925, s. 209-41.

Dværgekongen Laurin, Studér Middelalder på nettet.

Paralleller:

Fremmede: ældre nyhøjtyske håndskrifter, se Georg Holz: *Laurin und der kleine Rosengarten*. Halle a. S. 1897, s. i-iv, Stanisław Sawicki: "Zum dänischen

Laurin", i: *Arkiv för nordisk filologi* 56 1942, s. 267-274 og Torsten Dahlberg: *Zum dänischen Laurin und niederdeutschen Lorin*. Lund 1950

IV. (169v-196r) Persenober og Konstantianobis

Indledning: "Jeth ewentyr wil jech seye fra / ee hwo som ther wil lydhe aa / aff
jen mectige konning rig / man finner jckj nw mange sligh"

Afslutning: "thenne bogh worte dikt i rym / aar effter gusz fødsels tim / thet
wil jech seye obenbaræ / twsind oc iiii hwndret aar / firæ sindis tywe paa thet
fierde amen"

Sprog: Dansk (med jysk præg)

Tekststudgaver:

Romantisk Digtning fra Middelalderen II, udg. af C. J. Brandt. København 1870,
s. 35-86.

Danske Folkebøger fra 16. og 17. Aarhundrede VI, udg. af J. P. Jacobsen, Jørgen
Olrik og R. Paulli. København 1925, s. 149-207.

Persenober og Konstantianobis, Studér Middelalder på Nettet.

Paralleller:

Danske: AM 151 b, 8vo: se *Danske Folkebøger fra 16. og 17. Aarhundrede* XIII,
udg. af J. P. Jacobsen, Jørgen Olrik og R. Paulli. København 1936, s. 133f.

Fremmede: *Partalopa saga*, udg. af Oscar Klockhoff. Uppsala 1877. Berøringen
mellem sagaen og den danske Persenober og Konstantianobis er dog meget ringe.

V. (196v-218v) Den kyske Dronning

Indledning: "I naffn fadher och søn och then heligh and / vil jech nw tage mæg
til hand / jet rim for eder ath seye / hwo ther wil høræ och tye / och maa seg
inghen fra mæggh wende / føræ æn bogen ær læst til ændhe"

Afslutning: "gud vnde os then gledhe allæ sammen / ther til seye wi allæ amen"

Sprog: Dansk (med jysk præg)

Tekststudgaver.

Romantisk Digtning fra Middelalderen II, udg. af C. J. Brandt. København 1870,
s. 89-128.

Den kyske Dronning, Studér Middelalder på Nettet.

Der kendes hverken danske eller fremmede paralleller.

VI. (219r-255v) Flores og Blanseflor

Indledning: "Som jech i bogen skrewet saa / och ewentyr the seye fra / jen hiedne konning foor medh brand / ath øde sancte jacobs landh / thet war jen myghet mektug mand / fenix aff apples sa hiedhe hand"

Afslutning: "thet ladæ os gud i hemerig hændæ / ther lewer och styræ for vdhen ænde / then hinnæ skreff hwn maa och saa / ther til seye wi allæ jaa amen"

Sprog: Dansk (med jysk præg)

Tekststudgaver.

Romantisk Digtning fra Middelalderen I, udg. af C. J. Brandt. København 1869, s. 287-356.

Danske Folkebøger fra 16. og 17. Aarhundrede VI, udg. af J. P. Jacobsen, Jørgen Olrik og R. Paulli. København 1925, s. 1-76.

Flores og Blanseflor, Studér Middelalder på nettet.

Paralleller:

Danske: Ghemen-tryk 1504 (LN 66); Ghemen-tryk 1509 (LN 67).

Fremmede: Cod. Holm. D4, 1300-tallets slutning; AM 191 fol., ca. 1480-1520; Cod. Holm. D4a, ældre end 1457; Cod. Hels. R III, ca. 1350.

Fysisk beskrivelse/kodikologi

Form Kodeks.

Materiale Papir.

Bladantal

256.

Blandstørrelse 196x130mm.

Lægopbygning

Håndskriftet består af 21 læg, der er temmelig uregelmæssigt opbygget og sammensat af forskellige papirtyper. Desværre hindrer den stramme indbinding en tilbundsående undersøgelse af lægopbygningen, idet midterfolden på så godt som alle dobbeltblade er skjult; det kan altså ikke afgøres, om to blade i samme læg udgør ét halvark, der er foldet på midten, eller om de er to afskårne kvartark.

I (bl. 1-10): Midt i den nederste margen på bl. 1r er arksignaturen A indført med senere hånd; sandsynligvis er alle arksignaturerne i håndskriftet skrevet samtidig. Papiret kan være af samme type i hele lægget, og vandmærkets motiv er lågkande med kors på toppen og en kant på foden; det minder om nr. 12497 og 12499 i C.M. Briquets standardværk om vandmærker, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600* I-IV, genoptrykt med supplement ved Allan Stevenson, Amsterdam 1968 (herefter

omtalt som Briquet). Vandmærket kaldes herefter type 1, og med a betegnes toppen, med b bunden. I lægget ses vandmærket i bl. 4 (1a), 5 (1b), 6 (1a) og 7 (1b). Efter bl. 10 er en papirstrimmel medindbundet. På dette sted er der en lakune i teksten, svarende til indholdet af et blad.

II (bl. 11-22): Læggets første side bærer arksignaturen b. I lægget ses alene vandmærke type 1, nemlig bl. 12 (1b), 15 (1a), 16 (1b), 17 (1a), 18 (1b) og 21 (1a).

III (bl. 23-34): På bl. 23r står arksignaturen c. Kun vandmærke type 1 findes, bl. 23 (1a), 24 (1b), 27 (1b) og 30 (1a).

IV (bl. 35-46): Arksignaturen d er anført på bl. 35r. I lægget forekommer udelukkende vandmærke type 1, bl. 36 (1a), 38 (1b), 40 (1a), 41 (1b), 43 (1a) og 45 (1b).

V (bl. 47-57): Bl. 47r bærer arksignaturen e. Kun vandmærke type 1 ses i lægget, bl. 48 (1b), 49 (1a), 52 (1a), 53 (1b), 56 (1b) og 57 (1a). Efter bl. 47 er en beskrevet papirstrimmel medindbundet.

VI (bl. 58-69): Arksignaturen f er indført på bl. 58r. I lægget findes alene vandmærke type 1, bl. 60 (1b), 61 (1a) og 62 (1b).

VII (bl. 70-80): På bl. 70r står arksignaturen g. Kun vandmærke type 1 ses, bl. 73 (1b), 77 (1a), 78 (1a) og 79 (1a). Selvom lægget består af et ulige antal blade, er der ingen synlig rest af en ombøjjet strimmel papir.

VIII (bl. 81-88): Arksignaturen h er anført bl. 81r. I fire af læggets blade kan der skelnes dele af et vandmærke, som forestiller et gotisk P, der minder om Briquets nr. 8526-8532, især nr. 8529 og 8532. Mærket kaldes herefter type 2 og findes bl. 81 (2b), 82 (2b), 87 (2a) og 88 (2a). Andre typer findes ikke i lægget.

IX (bl. 89-105): På bl. 89r står arksignaturen i. I lægget forekommer to vandmærker, dels type 2, dels et gotisk P med en firkløver øverst, type 3, der minder om Briquets nr. 8695-8698. Hvor fordelingen på type 2 og 3 ikke kan fastslås, skrives der z. Vandmærkerne er synlige på bl. 91 (zb), 94 (3a), 95 (3a), 98 (zb), 99 (zb), 102 (3a), 103 (3a) og 105 (2a). Efter bl. 96 er en papirstrimmel, som vistnok er mindre end læggets øvrige blade, medindbundet. Måske er der også en papirstrimmel efter bl. 105.

X (bl. 106-111): Arksignaturen k står bl. 106r. I to blade ses dele af vandmærker, bl. 106 (2a) og 111 (zb).

XI (bl. 112-125): Bl. 112r bærer arksignaturen l. Der optræder to forskellige vandmærker i lægget, dels type 1, dels en lågkande med kors på toppen, altså samme motiv som type 1, men uden kant på foden; det benævnes her type 4 (Briquet 12485 og 12496). Hvor der ikke kan skelnes mellem type 1 og 4, skrives der z. Vandmærker ses bl. 114 (4b), 115 (1b), 118 (za), 119 (1b), 122 (za) og 123 (za). Efter bl. 125 er en papirstrimmel medindbundet og påklæbet bl. 126r. På dette sted er der en lakune i teksten, svarende til indholdet af et blad.

XII (bl. 126-142): Arksignaturen m er anført bl. 126r. I lægget findes kun vandmærke type 3, bl. 127 (3b), 128 (3b), 131 (3a), 133 (3b), 134 (3a), 136 (3b), 139 (3a) og 140 (3a). Efter bl. 126 er to papirstrimler medindbundet, og efter hvert af bladene 140 og 141 er en papirstrimmel medindbundet.

XIII (bl. 143-156): Bl. 143r er påført arksignaturen n. Alene vandmærke type 3 ses, bl. 145 (3b), 147 (3a), 148 (3a), 151 (3b), 152 (3b) og 154 (3a).

XIV (bl. 157-173): Arksignaturen o er anført bl. 157r. I lægget ses kun vandmærke type 3, bl. 157 (3a), 158 (3b), 160 (3a), 162 (3b), 164 (3b), 167 (3a), 169 (3a), 171 (3b) og 173 (3a). En papirstrimmel er påklæbet bl. 158r.

XV (bl. 174-190): Bl. 174r har arksignaturen p. Alene vandmærke type 3 forekommer, bl. 175 (3a), 176 (3a), 179 (3a), 180 (3b), 183 (3a), 184 (3b) og 187 (3b). Før bl. 174 er en papirstrimmel medindbundet.

XVI (bl. 191-204): Arksignaturen q er indført bl. 191r. I lægget forekommer et vandmærke, der forestiller et oksehoved med næsebor, øjne og ører, hvorover der findes en æskulapstav med kors; nærmest minder mærket om Briquets nr. 15454, og det kaldes herefter type 5. Det findes bl. 191 (5b), 192 (5b), 193 (5a), 197 (5b), 198 (5a), 202 (5b), 203 (5a) og 204 (5a). Der er ikke andre vandmærketyper i lægget.

XVII (bl. 205-219): På bl. 205r står arksignaturen r, som har bogstavets runde form (r-rotunda). I lægget ses dels vandmærke type 5, bl. 205 (5b), dels type 3, bl. 208 (3b), 209 (3b), 212 (3b), 213 (3a), 216 (3a) og 217 (3a). Efter bl. 219 er der en tekstlakune svarende til indholdet af et blad, men i håndskriftet er der intet spor af et forsvundet blad.

XVIII (bl. 220-235): Arksignaturen s, der har bogstavets høje, smalle form, er anført på bl. 220r. I lægget ses udelukkende vandmærke type 5, bl. 221 (5b), 222 (5b), 224 (5b), 226 (5b), 229 (5a), 231 (5a), 233 (5a) og 234 (5a).

XIX (bl. 236-249): På bl. 236r er anført arksignaturen t. Læggets vandmærker er alle af type 5, bl. 237 (5b), 239 (5b), 241 (5b), 243 (5b), 244 (5a), 246 (5a) og 248 (5a).

XX (bl. 250-252): Arksignaturen u står på bl. 250r. Kun bl. 250 har synligt vandmærke (5a). Der er en lakune i teksten efter bl. 251, svarende til et blads tekst. Efter bl. 252 er en papirstrimmel medindbundet.

XXI (bl. 253-256): På bl. 253r findes arksignaturen x. I lægget ses alene vandmærke type 2, bl. 253 (zb), 254 (2a) og 255 (zb).

Opsætning

Teksten er skrevet i en enkelt spalte. Der er mellem 24 og 33 linjer pr. side.

Skrift

Den oprindelige tekst er ført i pennen af tre forskellige skrivere, hvis bogstavformer og stavemåder er noget forskellige:

Hånd 1: bl. 1r-49v (midt i vers 2778);

Hånd 2: bl. 49v (midt i vers 2778)-255v, bortset fra:

Hånd 3: bl. 80v (kun vers 4454).

Andre steder, fx bl. 134v, skifter blækfarven brat og markant, men uden at skrift eller ortografi ændres.

Udsmykning og opdeling

Oprindelig har der ikke været overskrift eller titel før de enkelte tekster, og den eneste grafiske markering af, at en ny tekst begynder, er sideskifte. Der er afsat plads til et initial over to linjer ved indledningen af Dværgekongen Laurin, og i Flores og Blanseflor er hele seks vers rykket ind. Selvom første bogstav mangler, er der ingen tom plads ved indledningsversene til Hertug Frederik af Normandi, Persenober og Konstantianobis eller Den kyske Dronning. Ivan Løveridder er håndskriftets første tekst, og hele bl. 1r er udsmykket med rødt blæk. Med det er håndskriftets allerførste bogstav, et prydeligt I, skrevet, og en rød streg er brugt som markering af det første bogstav i hver linje.

Ved større afsnit i teksten er to linjer indrykket for at gøre plads til et initial. I begyndelsen af håndskriftet findes enkelte initialer, der kan være nogenlunde samtidige med hovedteksten (se fx bl. 4r vers 166, hvor initialet er udfyldt med rødbrunt blæk, og bl. 4v vers 188, hvor alene omridset af initialet er indført), men efter få sider er pladsen som regel ladet åben (fx bl. 11v vers 638). Det har en senere tid rådet bod på ved at tilføje et initial (fx bl. 50r vers 2803), eventuelt hele førsteordet (fx bl. 85r vers 4724) eller en kombination af de to fremgangsmåder (bl. 81v vers 4508). I det tekstkritiske apparat og i fortegnelsen over senere tilføjelser er de enkelte initialer behandlet. Der er en blank linje på bl. 33r før vers 1883.

I øvrigt er håndskriftet ganske prunkløst, uden illustrationer og med et eneste, meget enkelt ornamenteret initial, et O (bl. 47v vers 75).

Indbinding

Håndskriftet er indbundet i et mørkebrunt hellæderbind med spænde. På ryggen er påklæbet en mærkat med oplysninger om håndskriftets placering i Kungliga biblioteket i Stockholm. Den er nu tildels afslidt: Kungl. Biblioteket / Stockholm / Handskrifter. [to linjer med afslidte, ulæselige skrifttegn] No [herefter er mærkatet revet helt af]

Arksignatur, foliering og verstælling

Med en yngre hånd end de oprindelige er der skrevet arksignatur på første side af hvert ark. Signaturen står i nederste margen midt for klummen. I nyere tid er der indføjet bladtælling i øverste højre hjørne på hver femte rectoside, i passager hyppigere. Denne foliering er fulgt her. Endnu senere er der indskrevet en verstælling af hver enkelt tekst i håndskriftet: hvert tiende vers er forsynet med nummer, og ofte er hvert femte af de mellemliggende vers markeret med en prik eller en streg. I passager har tællingen været fejlagtig og er blevet rettet (se fx bl. 113v-116v og bl. 199v-201v). Hvor det må formodes, at teksten har en lakune af et blads omfang, tager verstællingen højde for teksttabet, idet de vers, der anses for manglende, er talt med (fx springes der fra vers 55 nederst på bl. 219v til vers 109 øverst på bl. 220r). Håndskriftets verstælling er fulgt her. I den afsluttende tekst, Flores og Blanseflor, er versantallet opsummeret nederst til højre på hver side, og her tælles alene de faktisk forekommende vers.

Marginalier, brugsspor og senere tilføjelser

Det er tydeligt, at håndskriftet har været læst og brugt. En del steder er papiret gået i stykker, og undertiden er der gået tekst tabt (fx bl. 105v og bl. 132r). Hvor håndskriftet er særlig slidt, har senere tider i flere omgange repareret papiret. Man har indklæbet små lapper for at styrke falsen, især ved papirets nederste rand (se fx bl. 90v og bl. 110v), og da man siden indførte linjetæller, er den skrevet hen over reparationen (bl. 97r). Et par steder er det beskrevne stykker papir, der er blevet genbrugt (bl. 70r og bl. 88v).

Om intens læsning vidner også de senere tilføjelser, der findes spredt i håndskriftet. Se Senere Tilføjelser.

Tilstand

Håndskriftet er noget slidt, men hovedteksten er næsten altid læselig.

Historie og herkomst

Proveniens: Håndskriftet er skrevet i Danmark af jyske skrivere omkring 1500.

Historie: Håndskriftets skæbne fremtræder tydeligst i ejertilskriverne dels inde i håndskriftet og dels på det papir, der er fastklæbet på bindets indersider.

På forpermens inderside står:

K.47. Kongl. Bibliotheket i Stockholm

Seffrinn Mund / Seuerinus Mundt / hör thenne Bog till / Seffrinn
Mündtt / Hörtt dessenn Boch / zo mytt Recht de ytt / Vintt de
Geffue / My weder: / Anni et Die [herefter 5-6 linjer udraderet tekst].

På bagpermens inderside lyder teksten:

Seuerinus Mundt lodt / thenne Bog bynde y Rye / y thet ar m d
lxvij [ud for sidste linje er med blyant skrevet:] 1567

1571 er denne Bog Schreffuitt / Olauus Søffrenssøn med egen /
haand / finis / ende / Amen / O Herre wer oss naadiige Bode nu
oc / euindelig / Amen / O Herre Som skabtte Himmel oc / iord
da wer oss naadig / wed iesum / Chriistum / wor / Herre / Olaw /
Rawn [disse linjer er overstreget, og hen over fjerde og femte linje er
skrevet:] Jahan Andersßen Egen Haand